

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ 21
ΠΑΡΕΥΞΕΙΝΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Δ. Ο ΠΑΡΕΥΞΕΙΝΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ
ΤΟΝ 19ο ΚΑΙ 20ό ΑΙΩΝΑ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

Να γράψετε στο τετράδιό σας τους αριθμούς της **Στήλης Α** και δίπλα σε κάθε αριθμό ένα από τα γράμματα της **Στήλης Β**, ώστε να προκύπτει η σωστή αντιστοίχιση.

Στήλη Α	Στήλη Β
1. Ι. Πασσαλίδης	α. Βατούμ
2. Κ. Κωνσταντινίδης	β. Τραπεζούντα
3. Λ. Ιωαννίδης και Φ. Κτενίδης	γ. Μασσαλία
4. μητροπολίτης Γερμανός Καραβαγγέλης	δ. Κρασνοντάρ
5. Β. Ιωαννίδης και Θ. Θεοφύλακτος	ε. Αμάσεια
6. μητροπολίτης Χρύσανθος	στ. Σοχούμ

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Α2

Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις που ακολουθούν, γράφοντας στο τετράδιό σας τη λέξη **Σωστό** ή **Λάθος** δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε πρόταση.

- α.** Ο μητροπολίτης Χρύσανθος διαπραγματεύτηκε με τους μουσουλμάνους του Πόντου μια μορφή συνομοσπονδίας.
- β.** Η συνθήκη φιλίας που υπογράφηκε τον Μάρτιο του 1921 μεταξύ Μποσεβίκων και Κεμάλ έδωσε τη δυνατότητα στους Ρώσους να στηρίξουν τους Έλληνες του ανατολικού Πόντου.
- γ.** Στη Συνδιάσκεψη του Λονδίνου οι νικήτριες Δυνάμεις δεν έκαναν αποδεκτές τις υπερβολικές απαιτήσεις του Κεμάλ.
- δ.** Η κυβέρνηση Γούναρη ανταποκρίθηκε στην πρόταση του μητροπολίτη Αμάσειας Γερμανού Καραβαγγέλη προς τον υπουργό Εξωτερικών Μπαλτατζή για συνεργασία με τους Κούρδους και τους Αρμένιους εναντίον του Κεμάλ.
- ε.** Το 1918 οι καταδιωγμένοι Πόντιοι με τις ομαδικές μετοικεσίες ξεπέρασαν τους 750.000.

Μονάδες 10

ΘΕΜΑ Β1

Να αναφερθείτε στην οικονομική ανάπτυξη του ποντιακού ελληνισμού κατά τον 19ο και τον 20ό αιώνα.

Μονάδες 13

ΘΕΜΑ Β2

Να αναφερθείτε στη δράση του Κ. Κωνσταντινίδη προκειμένου να στηρίξει τη δημιουργία αυτόνομης ποντιακής δημοκρατίας, στη στάση του Ελευθερίου Βενιζέλου και στην αντίδραση των Ποντίων.

Μονάδες 12**ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ****ΘΕΜΑ Γ1**

Στη Συνδιάσκεψη Ειρήνης του Παρισιού συζητήθηκε η τύχη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο Ελ. Βενιζέλος αμφιταλαντεύτηκε στο θέμα της ίδρυσης ή μη ανεξάρτητου ποντιακού κράτους. Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και το παράθεμα που σας δίνεται, να περιγράψετε τη θέση του Ελ. Βενιζέλου στο Ποντιακό Ζήτημα, καθώς και τις αντιδράσεις του ποντιακού ελληνισμού.

Μονάδες 25**Η πρόταση του Ελευθερίου Βενιζέλου για το Ποντιακό Ζήτημα**

Ο Βενιζέλος πίστευε ότι η πιο ρεαλιστική λύση για το ζήτημα του Πόντου ήταν η ενσωμάτωσή του στο υπό ίδρυση αρμενικό κράτος, για να σωθούν οι Έλληνες από το δυσοίωνο μέλλον που διαγραφόταν με την παραμονή τους στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Γι' αυτό με υπόμνημά του στις 30 Δεκεμβρίου 1918, πρότεινε να παραχωρηθεί ο Πόντος στο αρμενικό κράτος, που επρόκειτο να συσταθεί. Η πρόταση αυτή βρήκε διαμετρικά αντίθετους τους Έλληνες του Πόντου, οι οποίοι, με δικαιολογημένο αίσθημα πικρίας, άρχισαν να διαμαρτύρονται έντονα. [...]

Οι διαμαρτυρίες των Ελλήνων του ιστορικού Πόντου, των Παρευξεινίων χωρών, της Αμερικής, της Αλεξανδρείας, της Ευρώπης και κυρίως της Ελλάδας, καθώς και οι εποικοδομητικές συζητήσεις του πρωθυπουργού με τον μητροπολίτη Χρύσανθο και Κ. Κωνσταντινίδη διαφοροποίησαν την πολιτική της κυβέρνησης Βενιζέλου. Με την πειθώ που διέθετε ο μητροπολίτης και τα ισχυρά διπλωματικά εθνολογικού χαρακτήρα έγγραφα που παρουσίασε στον πρωθυπουργό κέρδισε την απόλυτη εμπιστοσύνη του, ώστε να του αναθέσει εν λευκώ να χειριστεί το θέμα του Πόντου στο Παρίσι ενώπιον των αρχηγών των κρατών της Συνδιάσκεψης. Ο πρωθυπουργός λίγο νωρίτερα με δύο τηλεγραφήματα, στις 21 Ιανουαρίου και 7 Φεβρουαρίου, είχε προσπαθήσει να δικαιολογήσει τους λόγους, για τους οποίους είχε πάρει αυτή την απόφαση. «Γνωρίζω ότι οι Πόντιοι δεν αποδέχονται την εν τω υπομνήματί μου προς Συνδιάσκεψιν υπόδειξιν όπως βιλαέτιον Τραπεζούντος περιληφθή αρμενικόν κράτος. Και είμαι πρόθυμος να αναγνωρίσω τούτο, διότι δεν νομίζω έχω δικαίωμα επιβάλλω αυτοίς λύσιν, ην αποστέρουσιν. Αλλά παρακαλώ εξηγήσατε αντιπροσώποις αυτών ποία σκέψεις με ήγαγον εις διατύπωσιν υπομνήματός μου. Αξίωσις όπως ιδρυθή ίδιον κράτος Πόντου δεν νομίζω έχει ελπίδας επιτυχίας. Τοσούτω μάλλον καθόσον οι διατυπώσαντες

αξίωσιν ταύτην υπεστήριζαν ύπαρξιν 2 εκατομμυρίων Ελλήνων εις Πόντον ήτις υπερβολική διέθεσε κακώς Συνδιάσκεψιν. Δύο λύσεις επομένως υπολείπονται πρακτικώς. Παραμονή εις τουρκικόν κράτος ή υπαγωγή εις αρμενικόν. Το πρώτον δύναται θεωρηθεί ανταποκρινόμενον εις μεγαλοπράγματα πολιτικήν αλλά έχει κινδύνους δι' ασφάλειαν Ελλήνων Πόντου, διότι υπολειφθησόμενον Τουρκικόν Κράτος ενδέχεται ακολουθήσει πολιτικήν εκτουρκισμού. Διά τούτο κρίνω συμφερότερον δι' Έλληνας το να περιληφθώσιν εις αρμενικόν κράτος όπερ παρά το όνομά του δεν θα έχη πλειοψηφίαν Αρμενίων, αλλά θα είναι κράτος μεικτού πληθυσμού όπου ελληνισμός Πόντου μετά ελληνισμού Κιλικίας, ίσως δε και Καππαδοκίας θα παίζουσιν σπουδαιότατον ρόλον [...]».

Φωτιάδης, Κ., *Η γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου*, εκδ. Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Αθήνα 2004, σ. 242-244

ΘΕΜΑ Δ1

Οι Νεότουρκοι αποσκοπούσαν στη φυλετική εκκαθάριση του Πόντου. Να καταγράψετε τις πρακτικές που υιοθέτησαν για να επιτύχουν τον σκοπό τους και τις συνέπειες που αυτές είχαν στον ποντιακό ελληνισμό, αντλώντας πληροφορίες από τις ιστορικές σας γνώσεις και τα παραθέματα που σας δίνονται. **Μονάδες 25**

Τρόποι εξόντωσης των Ποντίων

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Οι Τούρκοι εκτόπιζαν και εξόριζαν τους Έλληνες μέσα στη βαρύτερη κακοκαιρία, χωρίς να τους επιτρέψουν να παραλάβουν ούτε τρόφιμα, ούτε στρώματα. Τα κυβερνητικά όργανα που συνόδευαν τους εκτοπιζόμενους δεν επέτρεπαν στα θύματά τους να σταθμεύουν σε κατοικημένα μέρη, αλλά μόνο σε μέρη έρημα και εκτεθειμένα στις χειμερινές συνθήκες. Ο σκοπός ήταν διπλός: πρώτα να μην μπορούν να στεγαστούν και έπειτα να μην μπορούν να αγοράσουν τρόφιμα. Δεν επέτρεπαν για κανέναν λόγο να δώσουν βοήθεια στους γέρους γονείς ή στα ανήλικα παιδιά και στους άρρωστους, οι οποίοι εγκαταλείπονταν στα φαράγγια και στα δάση και πέθαιναν από την πείνα ή αποτελειώνονταν από τη λόγχη των Τούρκων.

Σε διάφορα μέρη της χώρας ιδρύθηκαν λουτρώνες δήθεν για στρατιωτικούς λόγους. Τα κυβερνητικά και αστυνομικά όργανα που οδηγούσαν τους μετατοπιζόμενους εξανάγκαζαν τους δυστυχείς για λόγους δήθεν υγιεινής να λουστούν. Έβαζαν κατά εκατοντάδες άνδρες, γυναίκες και παιδιά στα λουτρά, γυμνούς με θερμοκρασία 4 βαθμών. Τα ενδύματά τους ελεηλατούντο.

Όταν έβγαιναν από το λουτρό, τους εξανάγκαζαν να παρατάσσονται στο χιόνι και με θερμοκρασία κάτω του μηδενός και να περιμένουν επίσκεψη του αστυνόμου για καταμέτρηση, ο οποίος ποτέ δεν ερχόταν πριν από μια ώρα. Έπειτα άλλη μια ώρα περίμεναν τον γιατρό για ιατρική επιθεώρηση.

Κατά την επιθεώρηση χαρακτηρίζονταν άρρωστοι οι νεώτεροι και υγιέστεροι, οι οποίοι θανατώνονταν κατά την αποστολή στο νοσοκομείο.

Το έργο της Ελληνικής Περιθάλψεως,

εκδ. Γραφείο Τύπου Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα 1921, σ. 85-86

Ο Κεμάλ και η εξόντωση των Ποντίων

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Στις 19 Μαΐου 1919, ο Κεμάλ αποβιβάστηκε στη Σαμγούντα του Πόντου και άρχισε την οργάνωση του τουρκικού εθνικιστικού στρατού. Αυτονομήθηκε από την επίσημη οθωμανική κυβέρνηση και οργάνωσε τις παλιές εθνικιστικές συμμορίες, οι οποίες βαρύνονταν για την εξόντωση των Ελλήνων, των Ασσυροχαλδαίων και των Αρμενίων κατά την περίοδο του πολέμου. Στόχος του ήταν η ανατροπή των μεταπολεμικών πολιτικών διευθετήσεων. Ήταν ακριβώς το αντίστοιχο πολιτικό φαινόμενο του Χίτλερ, ο οποίος επίσης προσπάθησε πετυχημένα –λίγο αργότερα– να ανατρέψει τις μεταπολεμικές [σ.σ.: του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου] πολιτικές διευθετήσεις.

Πρώτο του στρατιωτικό μέλημα ήταν η εξόντωση του ποντιακού ελληνισμού, ώστε να εκκαθαρίσει τα μετόπισθεν. Η ύπαρξη ελληνικού αντάρτικου στις βόρειες περιοχές της Μικράς Ασίας αποτελούσε μεγάλο κίνδυνο για τις προσπάθειες του Κεμάλ. Δύο σώματα του εθνικιστικού τουρκικού στρατού στάλθηκαν κατά των Ποντίων ανταρτών. Παράλληλα αξιοποιήθηκαν περιθωριακές έκνομες ομάδες, όπως αυτή του Τοπάλ Οσμάν, ώστε να επιτευχθεί η ολοκλήρωση της γενοκτονίας. Επίσης επανενεργοποιήθηκαν τα έκτακτα «Δικαστήρια Ανεξαρτησίας», τα οποία είχαν δράσει κατά τη διάρκεια του πολέμου. Εκατοντάδες Έλληνες καταδικάστηκαν και εκτελέστηκαν απ' αυτά με την κατηγορία της αυτονομιστικής δράσης. Το τέλος του 1921 σφραγίστηκε από φοβερές ωμότητες στο μικρασιατικό Πόντο. Ο Βρετανός αρμοστής στην Κωνσταντινούπολη Sir Horace Rumbold πληροφορεί τον υπουργό των εξωτερικών Curzon ότι: «Οι Τούρκοι φαίνεται ότι δρουν βάσει προμελετημένου σχεδίου για την εξόντωση των μειονοτήτων. [...] Όλοι οι άνδρες ηλικίας άνω των 15 ετών της περιφέρειας Τραπεζούντος και της ενδοχώρας εκτοπίστηκαν στα εργατικά τάγματα του Ερζερούμ, Καρς και Σαρήκαμς».

Βασισμένος σε επίσημες αναφορές ο Βρετανός πρωθυπουργός Λόιντ Τζορτζ δηλώνει στη Βουλή των Κοινοτήτων¹: «... [Στον Πόντο] δεκάδες χιλιάδες [Ελλήνων] ανδρών, γυναικών και παιδιών απελαύνονταν και πέθαιναν. Ήταν καθαρή ηθελημένη εξολόθρευση. “Εξολόθρευση” δεν είναι δικιά μου λέξη. Είναι η λέξη που χρησιμοποιεί η Αμερικανική Αποστολή».

Αγτζίδης, Β., «Οδός Κεμάλ – Αριθμός μηδέν»,

<http://pontosandaristera.wordpress.com/2007/01/05/kemal-ataturk/>

1. House of Commons, The Parliamentary Debates, Fifth Series, τ. 157.

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ 21**ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ****ΘΕΜΑ Α1**

1: στ, 2: γ, 3: δ, 4: ε, 5: α, 6: β (σελ. 249)

ΘΕΜΑ Α2

α: **Σωστό** (σελ. 251), β: **Λάθος** (σελ. 251), γ: **Λάθος** (σελ. 252), δ: **Λάθος** (σελ. 252), ε: **Σωστό** (σελ. 253)

ΘΕΜΑ Β1

Σχολικό εγχειρίδιο σελ. 245-248: «Το δυσμενές κλίμα για τους υπόδουλους Έλληνες (...) στα μεγάλα εμπορικά κέντρα του Εύξεινου Πόντου αλλά και της Ευρώπης».

ΘΕΜΑ Β2

Σχολικό εγχειρίδιο σελ. 250-251: «Στην Ευρώπη πρωτεργάτης του αγώνα ήταν ο Κ. Κωνσταντινίδης (...) αλλά θα την διαθέσω υπέρ του λαού σας».

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ**ΘΕΜΑ Γ1***ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ*

Τον Δεκέμβριο του 1918 άρχισε στο Παρίσι το Συνέδριο Ειρήνης, με το οποίο θα επισφραγιζόταν το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου. Εκεί θα κρινόταν και το μέλλον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Στο πλαίσιο των συζητήσεων της Συνδιάσκεψης διαφαινόταν η ίδρυση Αρμενικής Δημοκρατίας. Όμως, όσον αφορά το Ποντιακό Ζήτημα, ο Ελευθέριος Βενιζέλος, αν και αρχικά σύμφωνος με τον αγώνα και τις εθνικές διεκδικήσεις των Ποντίων, πείστηκε από τις συμμαχικές δυνάμεις να μη συμπεριλάβει τον Πόντο στον φάκελο των ελληνικών διεκδικήσεων.

Έτσι, με υπόμνημά του προς τις Μεγάλες Δυνάμεις, πρότεινε να παραχωρηθεί ο Πόντος στο υπό σύσταση αρμενικό κράτος, αφενός διότι οι Μεγάλες Δυνάμεις ήταν αντίθετες στη δημιουργία ενός ποντιακού κράτους και αφετέρου διότι εκτιμούσε ότι το μέλλον του ποντιακού ελληνισμού ήταν δυσοίωνο στο πλαίσιο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Εξάλλου, προέβλεπε ότι, αφού οι Μεγάλες Δυνάμεις δε συναινούσαν στην ίδρυση ποντιακού κράτους, εάν ο ποντιακός ελληνισμός παρέμενε στους κόλπους του τουρκικού κράτους που διαμορφωνόταν στο τέλος του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου με την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, θα δοκιμαζόταν από μια πολιτική εκτουρκισμού των λαών που θα παρέμεναν μέσα στα τουρκικά σύνορα. Όπως ήταν φυσικό, οι Πόντιοι δεν αποδέχθηκαν την πρόταση Βενιζέλου και ο ίδιος ο πρωθυπουργός έγινε αποδέκτης θύελλας διαμαρτυριών τόσο από τους Έλληνες του ιστορικού Πόντου, όσο και από τους Πόντιους των παρευξείνιων χωρών, της Αμερικής, της Αλεξάνδρειας και, κυρίως, της Ελλάδας. Απογοητευμένοι, πραγματοποίησαν συνέδρια στο Μπακού, στο Βατούμ και στη Μασσαλία, διαμαρτυρόμενοι για τη στάση της ελληνικής κυβέρνησης, ενώ πολλά ποντιακά σωματεία έστειλαν τηλεγραφήματα στο Παρίσι, για να μεταπείσουν τον πρωθυπουργό.

Τον Απρίλιο του 1919 επισκέφτηκαν τον Ελ. Βενιζέλο ο μπτροπολίτης Τραπεζούντας και ο Κ. Κωνσταντινίδης και τον ενημέρωσαν. Ειδικά ο μπτροπολίτης Χρύσανθος τεκμηρίωσε με ισχυρά διπλωματικά έγγραφα εθνολογικού χαρακτήρα τις θέσεις του ποντιακού ελληνισμού. Στη συνέχεια, ο πρωθυπουργός αποφάσισε να ενισχύσει τις προσπάθειες των Ποντίων. Έτσι, έδωσε την έγκρισή του στον μπτροπολίτη Χρύσανθο να συνεχίσει την προσπάθεια ενημέρωσης όλων των πολιτικών που έλαβαν μέρος στη Συνδιάσκεψη. Οι περισσότεροι από τους πολιτικούς της Συνδιάσκεψης Ειρήνης στο Παρίσι, εκτός από τους Άγγλους αντιπροσώπους, είδαν με πολλή κατανόηση τα αιτήματα των Ελληνοποντίων. Μάλιστα, ο Πρόεδρος των ΗΠΑ υποσχέθηκε να διαθέσει την ψήφο του στη Συνδιάσκεψη.

Ο Ελ. Βενιζέλος εξήγησε τη θέση του σε δύο τηλεγραφήματα. Η εκτίμησή του ότι θα ήταν προς όφελος του ποντιακού ελληνισμού, μαζί με εκείνον της Κιλικίας και ίσως της Καππαδοκίας, να ενταχθεί στην υπό σύσταση Αρμενική Δημοκρατία βασιζόταν στην πεποίθησή του ότι είχαν δημιουργηθεί αρνητικές εντυπώσεις στη Συνδιάσκεψη Ειρήνης από την υπερβολική εκτίμηση του ποντιακού ελληνισμού σε 2 εκατ. πληθυσμό. Ο πρωθυπουργός θεωρούσε ότι η στάση του αποτελούσε την πιο ρεαλιστική λύση τη χρονική εκείνη συγκυρία και ότι αυτή δεν υποβάθμιζε τους Ποντίους, οι οποίοι θα καταλάμβαναν ισότιμη θέση στην Αρμενική Δημοκρατία, αφού οι Αρμένιοι δε θα αποτελούσαν την πλειοψηφία των πολιτών. Σε κάθε περίπτωση, ο Ελ. Βενιζέλος αναγνώριζε ότι δε θα μπορούσε να επιβάλει στον ποντιακό ελληνισμό μια λύση την οποία οι ίδιοι οι Πόντιοι δε θα ήθελαν.

(Οι πληροφορίες του σχολικού εγχειριδίου που σχετίζονται με την ερώτηση βρίσκονται στη σελίδα 248.)

ΘΕΜΑ Δ1

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Από το 1917 είχαν αρχίσει οι διεργασίες από Έλληνες της διασποράς για τη δημιουργία μιας αυτόνομης ποντιακής δημοκρατίας. Επιπλέον, οι Έλληνες της Ρωσίας το ίδιο έτος, και συγκεκριμένα τον Ιούλιο, είχαν αποφασίσει την εκλογή Κεντρικού Συμβουλίου για τη δημιουργία ανεξάρτητου Ποντιακού Κράτους, με προσωρινή έδρα την πόλη Ροστόβ. Ο δε ελληνικός στρατός κατέλαβε τη Σμύρνη και ένα μέρος της ενδοχώρας στις 15 Μαΐου 1919.

Σε αυτό το πλαίσιο, και τέσσερις μόλις μέρες μετά την αποβίβαση των ελληνικών στρατευμάτων στη Σμύρνη, στις 19 Μαΐου ο Κεμάλ Ατατούρκ αποβιβάζεται στη Σαμψούντα. Έχοντας αυτονομηθεί από την επίσημη οθωμανική κυβέρνηση, οργανώνει τον δικό του τουρκικό εθνικιστικό στρατό, βασισμένο σε παλαιές εθνικιστικές συμμορίες, οι οποίες στο παρελθόν είχαν δραστηριοποιηθεί εναντίον των Ποντίων, αλλά και εναντίον άλλων μειονοτήτων της περιοχής. Μεταξύ των συμμοριών αυτών ήταν και κάποιες περιθωριακές –εκτός νόμου– ομάδες, όπως εκείνες του Τοπάλ Οσμάν, οι οποίες συντάχθηκαν με τα δύο σώματα του εθνικιστικού στρατού του.

Ο στόχος του Κεμάλ ήταν να ανατρέψει τις αποφάσεις που είχαν ληφθεί μετά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο και οι οποίες διευθετούσαν τον γεωπολιτικό χώρο της περιοχής.

Αυτή, άλλωστε, δεν ήταν η πρώτη προσπάθεια ανατροπής των δεδομένων του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου. Και ο Χίτλερ κινούνταν προς την ίδια κατεύθυνση.

Στρατηγικός στόχος του Κεμάλ ήταν να ξεκαθαρίσει τα μετόπισθεν, δηλαδή τις αντάρτικες ομάδες των Ποντίων στις βόρειες περιοχές της Μικράς Ασίας. Δε στράφηκε όμως εναντίον των ένοπλων ομάδων, αλλά εναντίον ολόκληρου του ποντιακού ελληνισμού, με απώτερο στόχο την εξολόθρευση του. Για τον λόγο αυτό, η ημερομηνία της 19ης Μαΐου 1919 θεωρείται η απαρχή του δεύτερου διωγμού των Ποντίων.

Ο δεύτερος διωγμός έγινε με την εφαρμογή πολλών μεθόδων. Καταρχάς, πολλοί Έλληνες του Πόντου στάλθηκαν στα «Δικαστήρια Ανεξαρτησίας» – ένας θεσμός που είχε λειτουργήσει κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου και επανενεργοποιήθηκε από τον Κεμάλ. Τα δικαστήρια αυτά καταδίκασαν σε θάνατο πολλούς Έλληνες. Θανατώθηκαν όμως Πόντιοι και στις πόλεις και στα χωριά, στις εξορίες και στις φυλακές. Παράλληλα, εφαρμόστηκαν και τρόποι έμμεσης εξόντωσης: Οι άνδρες ηλικίας 15 ετών και άνω που προέρχονταν από την περιοχή της Τραπεζούντας αποστέλλονταν σε τάγματα εργασίας, τα επονομαζόμενα «αμελέ ταμπουρού», στις περιοχές Ερζερούμ, Καρς και Σαρήκαμις.

Εκτός από τα τάγματα εργασίας, υπήρχαν και άλλες απάνθρωπες μέθοδοι έμμεσης εξόντωσης. Συγκεκριμένα, υποχρέωναν άνδρες, γυναίκες, παιδιά και ηλικιωμένους να κάνουν μπάνιο σε χαμηλές θερμοκρασίες και να περιμένουν γυμνοί στο ύπαιθρο, δήθεν για να καταμετρηθούν και να εξεταστούν. Τους απομόνωναν σε ερημικά μέρη, για να μην έχουν πρόσβαση σε φαγητό. Τους λεπλατούσαν τα ρούχα και, μετά απ' όλα αυτά, όταν αρρώσταιναν, τους θανάτωναν κατά τη δήθεν μεταφορά τους στο νοσοκομείο.

Το αποκορύφωμα των βιαιοτήτων ήρθε το 1921. Τούτο επιβεβαιώνεται και από ανεξάρτητους παρατηρητές, όπως ο Βρετανός αρμοστής στην Κωνσταντινούπολη, καθώς και ο Βρετανός πρωθυπουργός. Από τους 697.000 Ποντίους που ζούσαν το 1913 στον Πόντο, περισσότεροι από 353.000, δηλαδή ποσοστό μεγαλύτερο του 50%, θανατώθηκαν μέχρι το 1923 από τους Νεότουρκους και τους Κεμαλικούς. Και, όπως υποστήριξε ο Βρετανός πρωθυπουργός Λόιντ Τζορτζ στη Βουλή των Κοινοτήτων, στόχος ήταν η εξολόθρευση του λαού, άποψη με την οποία συμπαράτασσόταν και η Αμερικανική Αποστολή.

Αυτή η γενοκτονία, η φύση και η μέθοδος της εξαπόλυσης των συστηματικών διώξεων, είχε πολλά κοινά χαρακτηριστικά με τη γενοκτονία των Εβραίων. Είχε όμως και δύο βασικές διαφορές, σύμφωνα με τον Π. Ενεπεκίδη. Δεν είχε καμία ιδεολογική, κοσμοθεωρητική ή ψευδοεπιστημονική θεμελίωση περί γενετικής, ευγονικής και αρίας ή σημιτικής φυλής. Εξυπηρετούσε μόνο τη συγκεκριμένη πρακτική πολιτική σκοπιμότητα της εκκαθάρισης της Μικράς Ασίας από το ελληνικό στοιχείο. Η εξορία των κατοίκων ολόκληρων χωριών και οι εξοντωτικές εκείνες οδοιπορίες των γυναικόπαιδων και των γερόντων μέσα στο χιόνι –οι άνδρες βρισκόνταν ήδη στα τάγματα εργασίας– συνετέλεσαν ώστε πολλοί να πεθάνουν από τις κακουχίες. Κατά συνέπεια, είναι φανερό πως οι Νεότουρκοι αποσκοπούσαν στη φυλετική εκκαθάριση της περιοχής.

(Οι πληροφορίες του σχολικού εγχειριδίου που σχετίζονται με την ερώτηση βρίσκονται στις σελίδες 249, 253-254.)